

Léptékváltás

Impressziók – Monet-től Van Goghig,
Matisse-től Warholig

ÁFRA JÁNOS

MODEM, Debrecen, 2018. VI. 19. – IX. 23

Nagyszabású kiállítás, impozáns névsor, magas elvárások. A stílusok tekintetében szélesebb merítést sejtető alcím ellenére az *Impressziók A/3*-as lapra nyomtatott s összehajtás nélkül plakátként is kiválóan funkcionáló meghívója és a bejáratnál olvasható falszöveg azt ígéri, hogy „a kiállítás az impresszionista törekvéseket, illetve az azt megelőző, majd folytató művészeti irányokat vonultatja fel”. Eszerint Simona Bartolena és Süli-Zakar Szabolcs kurátori koncepciójának kiindulópontja az a közismert belátás, hogy a festészetben az impresszionizmus a 19. század legnagyobb hatású irányzata s egyben a modern művészet első jelentős – a szemléletváltásból fakadó festészettechnikai megújuláson alapuló – forradalma, így tehát kiváló szervezőelvül szolgálhat egy ismeretterjesztő célzatú tárlaton. Kérdéses ugyanakkor, hogy egy alig több mint félszáz munkát felvonultató válogatás képes-e érthetően, bakugrások nélkül és szakmailag hitelesen kontextualizálni a központba helyezett korstílust, megmutatni annak tényleges előzményeit, hatását,

Foto: MODEM

JOHN EVERETT MILLAIS: *Varnni! Varnni!*, 1876, olaj, vászon, 92×79,5×5 cm

található Johannesburgi Művészeti Galéria gyűjteménye, amelyből hasonló léptékű anyagot korábban nem tettek közkinccsé európai kiállítóhelyen?

Az korán kiderül a látogató számára, hogy az impresszionizmushoz sorolható munkák nincsenek túlsúlyban a tárlaton, a valódi szervezőelv nem is feltétlenül ez a korstílus tehát, sokkal inkább az európai képi gondolkodás egy – nagyjából a 19. század közepétől a 20. század közepéig terjedő – időszakának impressziókra építő, mozaikos bemutatása. A MODEM-ben látható anyag értelemszerűen a gyűjtemény adta lehetőségekhez igazodva jobban is ráközelít egy-egy irányzatra, s figyelmen kívül hagy másokat.

A szellős térszervezés, a sűrűbben elrendezett képkompozíciók és a nagy üres falfelületek kiszámíthatatlan, dinamikus váltakozása jól szolgálja, hogy az *Impressziók*on a befogadó átadja magát egy-egy remekmű vagy épp vázlat hatásának, a pillanatnyi benyomásoknak, s közben felfigyelhet az esetleges kölcsönhatásokra és összefüggésekre is. Ugyanakkor néhány esetben egy-egy meghatározó festő által létrehozott, ám az életművön belül csekély jelentőségű munka

Foto: MODEM

GUSTAVE COURBET: *Étretat sziklái*, 1869, olaj, vászon, 100×87×10 cm

eredményeinek lecsapódását a későbbi művészetben. Vajon kielégítő háttérrel biztosít-e egy ilyen sokat ígérő vállalkozásra a Dél-afrikai Köztársaság legvirágzóbb metropoliszában

is kifejezetten hangsúlyos szerepbe kerül. A képek hol szorosabban, hol esetlegesebben kapcsolódnak az impresszionista festészethez és egymáshoz, hiszen a szekciók általában különböző elven szerveződnek, az egységeket értelmező nagyméretű falszövegek más-más léptékben tárgyalják a művészettörténeti korszakokat, jelenségeket, életműveket, a kis táblák pedig a konkrét képeket.

A tárlatra lépve néhány preraffaelita festő remekművével találjuk magunkat szembe – Dante Gabriel Rossetti különlegesen letisztult, szinte ikonszerű *Regina Cordiuma* (1860) mellett John Everett Millais egy portréja is feltűnik. Balra, gyakorlatilag nyitóképként Lawrence Alma-Tadema korai műve fogad bennünket, amely még jóval azelőtt született, hogy a Preraffaelita Testvériséggel való talál-

hogy a Pietà-ábrázolások hagyományával is dialógusba lépő kép – a festőre jellemző módon – az egyiptomi kultúrát idéző attribútumokkal látja el az alakokat.

Ezek után a zöld falfelületet szürke váltja, s egy különböző korszakokból vett grafikákból álló, majdhogynem monokróm képkompozíció következik, lebontva annak az illúzióját, hogy kronologikusan szerveződik majd a kiállítás. Először Picasso 40-es években készült litográfiái, a *Modern stílusú arckép* (1949) és a *Nő nyakékkal* (1947) kerülnek elénk, majd klasszikusabb krokik, vázlatok – többek közt Amedeo Modigliani, Henri Matisse és Henry Moore keze alól és kicsit távolabb, hangsúlyosabb pozícióba helyezve, Vincent Van Goghtól.

A kiállított művek jelentős részét kisméretű információs táblák kísérik, a Turnerről szóló leírás viszont falszöveggént jelenik meg, ez pedig az angol mestertől látható kis rézkarc és vízfestmény önálló falon feltűnő párosát

fotó: MODEM

kozása hatására kivilágosodtak volna vásznai. A kiállítás egyik legrégebbi munkája ez, *Az elsőszülött halála* (1858), amely erős benyomást tehet a misztikumra nyitott látogatóra. Elsőre úgy tűnhet, mintha a fájdalomtól eltorzult anya fejét levágták volna, zöld ruhába burkolt testétől az elernyedte gyermeki arc választja el, takarva a nyakrészt. Kettejük hátulról vörös palástos figura övezi, melyről a vászon utólagos csonkítása miatt hiányzik a fejrész. A komplementer színekkel való bravúros játék mellett hasonlóan izgalmas és feszültségkeltő,

LUCIEN PISSARRO: *Napos reggel*, 1910, olaj, vászon, 73×63×6 cm

a tárlat külön egységévé avatja, jelezve a festőnek a szín és fény vizsgálatában betöltött rendkívüli szerepét, hiszen eredményei az impresszionisták számára is fontos előzményül szolgáltak. A romantika nagymestereinek s egyben a realizmus előfutárának tartott Turner képeivel szembe kerültek a természet tanulmányozására szintén nagy hangsúlyt fektető barbizoni iskola tagjainak munkái. A francia realista mesterek első nemzedékét Gustave Courbet, Jean-François Millet és Jean-Baptiste Camille Corot képviselik. Courbet *Étretat sziklái*

fotó: MODEM

PAUL SIGNAC: *Rochelle*, 1912, olaj, vászon, 121×94×7 cm

(1869) című képe a mértéktartó színkezelés ellenére is az anyagszerűséget, a szerkezeti stabilitást hangsúlyozza az aranymetszés alkalmazásával.

A következő nagy méretű falfresco Lady Phillips (1909) nevét és alakját helyezi középpontba, aki a Johannesburgi Művészeti Galéria megalapításán dolgozott abban az időszakban, amikor az olasz verista mester, Antonio Mancini megfestette őt. Az arcképet a gyűjteményből szabadabban válogató képek követik, majd a plein air szellemiségére építő, a légkör és a fények pillanatnyiságát – ugyanakkor Turner és a barbizoniak nyomán az ember természetéhez mért jelentéktelenségét is – érzékeltető Alfred Sisley-olajkép, a *Folyópart Veneux-nál* (1881) vezet át az impresszionisták munkáihoz.

Mint tudható, Claude Monet *A felkelő nap impressziója* (1872) című remekművét csak két évvel a megfestés után, a csoportta szerveződéskor alkotók első közös, önálló kiállítása alkalmával nevezte el. Az irányzatnak nevet kölcsönzős így a korstílus emblémájává váló képen a felkelő nap fénye elmosza a szilárd körvonalakat, átengedve az uralmat az atmoszférikus vibrálásnak. A MODEM-ben kiállított *Tavaszi* (1875) című olajfestmény nem tartozik Monet legelevenebb színkezelésű, különleges fényhatású képei közé, egy semleges, bárányfelhős időszakban ragadja meg a nyári tájat. Mégis érthető, hogy ennek a kicsit sem hivalkodó, az akadémista festészet dogmáit mégis jócskán meghaladó, az optikai színkeverést alkalmazó

fotó: MODEM

EDGAR HILAIRE DEGAS: *Két táncos*, 1898, pasztell, papír, 60×76×10 cm

műnek a reprója tölti ki a már említett plakátmeghívó egyik oldalát, hiszen az irányzat legmeghatározóbb alakjának munkásságát ez a kép egyedül képviseli a kiállításon. Edgar Degas-nak a külön falra került pasztellképe a festő legkedveltebb témáját idézi meg, a *Két táncos* (1898) azonban a vázaltszerűség, az elnagyoltság, a végtagok tömörszerűsége miatt alig idéz fel valamit abból a kifinomultságból, amit az egyébként bravúros művész érzékenyebb munkáitól megszokhattunk.

A posztimpreszionizmusra koncentrááló szekciót Pierre Bonnard nyitja *Tavaszi alkonyat* (1909) című, alapvetően földszíneket használó, sötét tónusú, a perspektivikus ábrázolás szabályait feszegető festményével, jól érzékeltetve azt a szemléletváltást, amelyet a Nabis művészcsoporthoz tartozó tagjainak festészete kialakított a századfordulóra. Vuillard két képét szemlélve még inkább láthatóvá válik a színbeli redukció igénye, a térábrázolás egyszerűsödése pedig a centrálperspektívától való elszakadást jelezi, amelyet az avantgárd irányzatok hoztak el. Csakhogy a MODEM tárlatán ezen törekvésekkel alig találkozunk, Paul Cézanne színes litográfiája, az impresszionizmus programja nyomán a pointillizmust megteremtő Paul Signac festményei, valamint – a posztimpreszionizmuson jócskán túli – André Derain és Ossip Zadkine képei után hirtelen váltással jutunk el a posztmodern fogalmát központba állító zárószekcióig, ahol ismét jelentős alkotók munkáival találkozhatunk.

Kissé különös, hogy a festészetben forradalmi hatását inkább a 20. század első felében kifejtő Pablo Picasso az amerikai pop-art két meghatározó alakja – Andy Warhol és Robert Rauschenberg –, valamint Francis Bacon mellett szerepel ebben az egységben. Az itt bemutatott művek bármelyike esetén nehezen lehet akár csak feltételezni is az impresszionizmus hatását. A 20. század második felének számos olyan irányzata van, amely elevebben kapcsolható ehhez a környezetváltozás és -érzékelés anomáliáit megvilágító irányzathoz. Gondoljunk csak az op-art-ra, amely a művészi alkotás tudományos alapjait kutatja, és a színérzékelés optikai törvényeit szem előtt tartó elrendezéseket alkalmaz vagy a hiperrealista festészetre, amely a fényképezőgép objektívje által előidézett torzításokra hívta fel a figyelmet a hatalmasra nagyított portréképek segítségével.

A gyűjtemény szempontjából védhető döntés, de még eklektikusabbá teszi ezt a szekciót, hogy az európai és amerikai munkákkal nem igazán dialogizáló afrikai művek is feltűnnek a képek közt. Maggie Laubser Kalie portréja (1925) esetében, ha párhuzamokat keresünk, inkább az avantgárd törekvések szolgálhattak volna alapul az összevetéshez. Ez különösen érvényes Selby Mvusi *Városi lépték* (1962) című, sötét tónusú, szuggesztív félfiguratív képére, amely a szintetikus kubizmust idéző térszervezés ellenére egészen egyedi hatást kelt, így számomra a tárlat egyik legemlékeztetőbb darabja.

Levezetésképp egy újabb falfelirat által tudhatunk meg többet a dél-afrikai gyűjtemény történetéről, ezt követően pedig a moziroom videóról a tárlaton szereplő művészekről és a meghatározó törekvésekről. Újszerű, bonyolult, a modern festészet történetét, az elfogadott tényeket kérdőre vonó felvetésekkel nem terheli a befogadót a kiállítás, ehelyett egy rangos, szépen installált válogatás segítségével mutatja be a gyűjtemény értékes darabjait.

foto: MODEM

foto: MODEM

CLAUDE MONET: *Tavaszi alkonyat*, 1875, olaj, vászon, 104×84×10,5 cm

ALFRED SISLEY: *Folyópart Veneux-nál*, 1881, olaj, vászon, 111×90×10 cm

A MODEM Modern és Kortárs Művészeti Központtól a jelenkori művészetre koncentráló tárlatok túlsúlyát szoktuk meg, pedig tény – hisz ez a kiállítás is igazolta –, hogy a modernitáshoz köthető, nemzetközi szinten is jegyzett alkotók munkáival könnyebben bevonható egy szélesebb közönség. Az *Impressziók* épp ezért jelentős állomásnak tekinthető a galéria történetében.